

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије одржаног
12. марта 2011. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

Година III / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

Уређивачки одбор

проф. др Милош Ковачевић
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Никола Рамић
проф. др Драган Бошковић
доц. др Маја Анђелковић
мр Часлав Николић
Јелена Петковић

Одговорни уредник

проф. др Милош Ковачевић

Рецензенти

проф. др Милош Ковачевић
др Стана Ристић, научни саветник
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Божинка Петронијевић
проф. др Јелена Јовановић
проф. др Тијана Ашић
проф. др Никола Рамић
проф. др Анђелка Пејовић
доц. др Јована Димитријевић-Савић
доц. др Сања Ђуровић
доц. др. Владимир Поломац

Лектура и коректура

Јелена Петковић
Бојана Вељковић
Тања Танасковић

За издавача

проф. Слободан Штећић,

Технички уредник

Ненад Захар

Штампа

Интерагент, Крагујевац

Тираж

150 примерака

ISBN 978-86-85991-39-4

Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије,
одржаног 12. марта 2011. године
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година III / књ. 1

Крагујевац, 2012.

УЗ ДВОКЊИЖЈЕ СА III СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА

Резултати са III научног скупа младих филолога Србије *Савремена проучавања језика и књижевности*, одржаног 12. марта 2011. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу презентују се научној и стручној филолошкој јавности у ове две књиге.

Сам назив скупа показује да двотомни зборник доноси резултате из две тематско-научних области: из лингвистике и из књижевности. А језик и књижевност и јесу области што одражавају научно-наставну суштину филолошког дела Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу. Уз то то су научне области из којих се изводе докторске студије на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Због тога је скуп младих филолога нераскидиво повезан са докторским студијама, он је на својеврстан начин и пратилачки и интегрални део докторских студија. На њему, наиме, учествују сви докторанди са прве и друге године докторских студија језика и књижевности. Докторанди са докторских студија само су део, и то мањи, учесника овога скупа. На овоме, трећем по реду скупу младих филолога, с рефератима је учествовало више од сто педесет младих филолога не само из Србије, мада их је са наставних и научноистраживачких институција у Србији било највише. Овај скуп тако пружа ретку прилику да се на једном месту сусретну млади који су или на уласку у научне филолошке воде или су у њих већ увелико закорачили. Овај скуп и јесте посвећен њима, и само њима. Или је можда правилније рећи: овај скуп је њихов и само њихов скуп.

Реферати се овде штампају у два тома, који одражавају дисциплинарну структуру скупа. Први том доноси реферате са секције *Савремена проучавања језика*, а други са секције *Савремена проучавања књижевности*. Сви пријављени и поднесени реферати нису, међутим, нашли места у овим зборницима, него само они који су прошли научну рецензију угледних филолога. Сама та чињеница својеврсни је посредни показатељ научне вредности овде штампаних прилога. Ти прилози, наиме, сведоче о заиста завидном научном нивоу њихових аутора, међу којима има и оних којима су ово први објављени научни радови. Радови штампани у овом двотомном зборнику на одређен начин репрезентују актуелни тренутак савремене филологије из перспективе њених најмлађих научних посленика. Док овај зборник иде у штампу, већ су разаслани позиви за IV скуп младих филолога, тако да је овај скуп, на задовољство како његових организатора тако и његових учесника, већ добио карактер традиционалног. А из вида не треба испустити ни чињеницу да је ово једини скуп ове врсте не само у Србији него и на Балкану.

За реферате и у њима изнесене резултате заслужни су искључиво референти – учесници овога скупа. За организацију скупа најзаслужнији су млади филолози са ФИЛУМ-а, а за штампање овога као и зборника са претходна два скупа заслужан је пре свега ФИЛУМ. И свима се мора одати захвалност, јер без њих ни скупа младих филолога, ни ових двотомних зборника са њега не би било.

О ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА СА III СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА

Прва књига зборника *Савремена проучавања језика и књижевности* са III скупа младих филолога, одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 12. марта 2011. године доноси укупно 46 лингвистичких реферата тематски разврстаних у шест поглавља: I. *Дијалектолошка и ономастичка проучавања* (садржи три рада), II. *Морфолошка и твorbена проучавања* (садржи четири рада), III. *Лексикосемантичка проучавања* (садржи осам радова), IV. *Синтаксичка проучавања* (садржи четири рада), V. *Стилистичка и семантичка проучавања* (садржи девет радова), VI. *Примењенолингвистичка проучавања* (садржи осаманаест радова).

Оваква тематска структура лингвистичке књиге зборника показује да су реферати на III скупу младих филолога били готово расподељени у две велике групе. Прву би чинили реферати који су се бавили питањима што припадају свим системсколингвистичким дисциплинама, укључујући ту и она три што репрезентују дијалектологију и ономастику, а другу – реферати контрастивног или методичког типа

Првој групи углавном припадају србистички радови, док другу групу по правилу представљају радови младих филолога који се баве страним филологијама. Тако су се у овом зборнику сусрели критеријуми националне и страних филологија, који су често и интерферирани, посебно у контрастивнолингвистичким радовима. Неспорно је да су сви радови, с обзиром на младост својих аутора – више него завидног научног квалитета. Уосталом, сви су они прошли рецензентску процедуру, у којој су учествовали најеминентнији лингвисти са српских универзитета и института.

Сви радови обухваћени овом књигом зборника доносе квалитет не само у одабиру тема, него и још више у начину њихове обраде. Готово сви аутори врло добро владају различитим лингвистичким теоријама, добро познају актуелна лингвистичка „кретања“ и различите методе лингвистичких истраживања. Користе их и с њима кореспондирају. Зато смо сигурни да ће и ова, уз претходне две филолошке књиге са скупа младих филолога на ФИЛУМ-у у Крагујевцу, наћи своје место не само у српској лингвистици.

Крагујевац, фебруара 2012. годне

Уредници

САДРЖАЈ

Уз двокњижје са III скупа младих филолога / 5
О лингвистичкој књизи зборника са iii скупа младих филолога / 7

I ДИЈАЛЕКТОЛОШКА И ОНОМАСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Мирјана Пеџровић Савић

О пореклу лексике свадбених обичаја и неке њене историјске потврде(област Рађевина) / 15

Тања Танасковић

Мушки надимци у селу Шљивовцу код Крагујевца / 23

Бојана Вељовић

О неким особинама фонетизма говора Тутина и околине / 33

II МОРФОЛОШКА И ТВОРБЕНА ПРОУЧАВАЊА

Драгана Цвијовић

О неким граматичко-семантичким особинама именица на -о у српском језику / 47

Ивана Маринковић, Јована Јовановић

Творбена анализа неких именица из класе етника у српском језику / 55

Ана Ранђеловић

Терминолошко-методолошки проблеми у именичкој префиксацији / 65

Анеџа Спасојевић

Неке морфолошке особености у језику романа *Ходочашће*
Арсенија Његована Борислава Пекића / 71

III ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Ненад Ивановић

Индивидуална лексика: творбено–семантичке и творбено–стилске одлике индивидуализама у српском језику (на материјалу из Речника САНУ) / 85

Милица Стојановић

Семантика глаголског префикса *пре-* у српском језику / 101

Светлана Слијепчевић

О апстрактној лексици у политичком дискурсу (на примеру концептуализације *Србије*) / 113

Јелена Јанковић

Фитоними од придева *бео* у српском језику / 121

Нађаша Миланов

Семантика глаголског префикса *по-* у српском језику / 141

Јованка Милошевић

Глаголи са значењем ударања у савременом српском језику (лексичко-семантичка анализа) / 153

Данијела Станић

Променљиви придеви са именичком основом који означавају боје / 165

Иван Књижар

О неким колокацијама с именицом *реч* / 175

IV СИНТАКСИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Тијана Крстић

Модалне и временске употребе кондиционала презента у француском и потенцијала у српском језику / 183

Вера Јовановић

О једном типу ситуације у француском језику / 195

Маја Жарковић

Партиципски придјиви као премодификатори именичке фразе / 203

Нађалија Живковић, Каширина Аксић

Формална семантика неких глаголских времена у српском језику / 213

V СТИЛИСТИЧКА И СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Вера Ђеврић Нишић

О кумулацији осамостаљених језичких јединица у роману *Очеви и оци* Слободана Селенића / 227

Јелена Максимовић

Метонимија у новинским извештајима / 233

Слободан Новокмет

Сликовитост поредбених конструкција у роману *Тврђава* Меше Селимовића / 239

Марија Милосављевић Тодоровић, Марина Сјасојевић

О особеностима огласа на интернет сајтовима намењеним оглашавању / 249

Aleksandra Milčić Radovanović

Administrativna leksika u prevodima romana Ive Andrića na engleski / 257

Соња Миловановић

Језичко-стилске одлике романа *Одбрана и последњи дани* Борислава Пекића (Семантостилистички ниво) / 265

Аида Шеховић

Рецепција архаизама код говорника српског језика / 277

Кашилин Озер

Номиналне форме ословљавања на факултету / 285

Ана Шарчевић, Ивана Николић

Концептуалне метафоре у српском, енглеском и шпанском језику: локализација унутар универзалног система / 297

VI ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Будимка Ускоковић

МОТИВАЦИЈА ЗА УЧЕЊЕ НЕМАЧКОГ ЈЕЗИКА ИЗВАН
ОКВИРА ОБАВЕЗНОГ ШКОЛОВАЊА / 311

Јулијана Вулешић

Анализа часова немачког језика у крагујевачким средњим
школама са аспекта коректуре грешака / 323

Нађааша Вукајловић

Разлози студената за страх од усменог изражавања на немачком језику / 331

Тјана Кukić

Izostavljanje određenog člana kod učenika italijanskog jezika
kao stranog čiji je maternji jezik srpski / 341

Даница Јерошијевић

Предлози наставника за превод енглеских фразних
глагола са партикулом *off* / 351

Sandra Buljanović

O mogućnostima prevođenja glagolskih vremena, člana i roda s
mađarskog na srpski: primer romana Mora Jokaija *Zlatan čovek* / 367

Катјарина Крстић

Невербална комуникација у настави шпанског језика / 379

Марија Стјанојевић

Бењаминов есеј *Задајтак преводиоца* и његова сродност са теоријом
језика Вилхелма Фон Хумболта – истраживања Крисоле Камбас / 391

Марина Кебара

Психолошке основе лингвистичке теорије Јана Бодуена Де Куртенеа
као пионирски допринос настанку психолингвистике / 397

Данка Синадиновић

Улога различитих компонената мотивације у учењу
енглеског као страног језика код одраслих / 407

Ивана Ђирковић Миладиновић

Афективни аспекти учења енглеског језика као страног / 421

Радмила Сузић, Тијана Дабић

Веза између мотивације за учењем енглеског језика и језичке анксиозности / 431

Соња Хорњак

Фактор мотивације у процесу усвајања страних језика / 443

Маја Марковић

Неки аспекти примене теорије вишеструких интелигенција на
учење енглеског као страног језика у основној школи / 453

Марко Банковић

Утицај енглеског језика на давање назива привредним
субјектима у Републици Србији / 463

Војана Radenković Šošić, Jelena Božović

Улога превођења у настави стручног језика / 469

Миљана Стојковић

„Clickers“ – значај и могућност примене у настави енглеског језика / 475

Катјарина Аксић

Семантичка категоризација глагола са префиксом
раз- и њихови енглески еквиваленти / 481

Аутори / 492

Ана РАНЂЕЛОВИЋ
Београд

ТЕРМИНОЛОШКО-МЕТОДОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ У ИМЕНИЧКОЈ ПРЕФИКСАЦИЈИ¹

Предмет овога рада јесте творба именица с префиксима. Она ће бити посматрана са синхроног становишта. Циљ рада је да се уоче кључни проблеми у дефинисању основних појмова именичке префиксације и да се одреди њено место међу осталим творбеним начинима. Анализирајући структуру, значење и степен самосталности структурних делова именица добијених префиксацијом, закључујемо да су функције и значења префикса битно различите од функција и значења коренских морфема. Сврставање префикса и суфикса у исти тип творбених јединица (афиксалних морфема) указује на то да треба одбацити традиционални приступ творби речи по коме се префиксација укључује у слагање и намеће потребу да се овај творбени начин обједини са суфиксацијом у афиксалну творбу.

Кључне речи: творба речи, коренска морфема, афикс, префиксација, суфиксација

0. У славистици и србистици најчешће се говори о два начина творбе речи – извођењу (деривацији) и слагању (композицији). Под извођењем се првенствено подразумева суфиксација, док се префиксација традиционално укључивала у слагање или композицију. Творба именица која је предмет овога рада у литератури се именује као тзв. чиста префиксација.² У префиксацију се, шире гледано, укључује и префиксално-суфиксална творба, која није предмет овог рада. Грађу за анализу узели смо из једнотомног *Речника српског језика* Матице српске³.

0.1. У досадашњој дериватолошкој литератури проблемом префиксације бавили су се Томо Маретић (1899), Александар Белић (1949), Михаило Стевановић (1964) и Стјепан Бабић (1986), а у новије време Иван Клајн (2002), Милица Радовић Тешић (2002) и Божо Ђорић (2008).

У *Граматици хрватскога или српскога језика*, Маретић (1899: 369-372) гледа на префиксалне деривате као на сложенице с предлозима (назива поглавље „Сложене именице и придјиви“). Све префиксе, укључујући и оне који по пореклу нису самосталне речи, назива „приједлози“. Белић (1949: 290) у делу *Савремени српскохрватски књижевни језик II. Наука о грађењу речи* први употребљава термин „предметак“ или „префикс“, а префиксацију сврстава у слагање. У делу о творби речи у *Граматици Савремени српскохрватски језик*, Стевановић (1964: 443-471) у невеликом поглављу „Сложенице с префиксима“ дефинише префикс као „предлог, који је тек срастањем с другим делом сложенице постао префикс-

1 Овај рад је настао у оквиру пројекта 178009 *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који у целини финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије.

2 Говорећи о именичким речима у чијој структури учествују префикси, М. Радовић Тешић (2002: 16-20) издваја два творбена начина – префиксалну и префиксално-суфиксалну творбу. Основа према којој настају речи у оба начина је именичка. Под именицама чисте префиксације ауторка подразумева оне код којих се префикс (који је једноморфемског састава) додаје испред основе коју по правилу чини цела именица.

3 У даљем тексту РСЈ.

сом“. За именице с префиксима (без суфикса) тврди да су „тако ретке да за науку о грађењу речи не представљају неки већи интерес“. Из разматрања искључује префиксално-суфиксалне деривате, њима се бави у делу деривације код одговарајућег суфикса. Од именица анализира само оне на *не-*, а то *не-* не назива префиксом, већ „одричном речцом“. У *Творби ријечи у хрватском књижевном језику* Бабић (1986: 328-333) износи следеће мишљење: „... због тога што многи префикси и нису самосталне ријечи... сматра се да префиксална творба иде у извођење, а не у слагање. Ипак, због дефиниције извођења и слагања и због јединствености овога творбенога начина, префиксалну ћемо творбу сматрати слагањем, творенице префиксалне творбе сложеницама, али ћемо их убрајати у посебну врсту сложеница“. Дакле, он први уочава да нису сви префикси по пореклу предлози, али разлози због којих префиксацију разматра заједно са слагањем нису довољно јасни. У традиционалној граматици Станојчић–Поповић префиксација је у потпуности представљена у композицији (2002: 148-149).

0.2. У новије време, пре свега под утицајем развоја дериватологије у јаким лингвистичким центрима као што су руски, пољски и чешки, новине у српску дериватологију уносе три монографије. Прва је *Творба речи у савременом српском језику* Ивана Клајна (2002). У њој се префиксација посматра као засебан тип творбе, а речи са префиксом називају *префиксалним твореницама* или *префиксалима*. Друга монографија настала исте године јесте *Именице с префиксима у српском језику* Милице Радовић Тешић (2002), где ауторка такође префиксацију посматра као засебан тип творбе и опредељује се за термин *префиксалне именице* или *именице творене префиксима*.

Говорећи о начинима творбе у српском језику, Божо Ђорић у *Творби именица у српском језику* (2008: 15-17) наводи да извођење обухвата афиксацију уопште – дакле, и суфиксацију и префиксацију.

1.0. Уколико префиксацију искључимо из творбе слагањем, пред нама су две, у основи врло сличне могућности:

а) да се префиксација издвоји као засебан тип творбе, одвојен и од слагања и од суфиксације, односно извођења. У овом случају, нестала би бинарност *деривација (извођење) : композиција (слагање)* и изгубило би се полазиште за глобалну поделу твореница на изведене и сложене.

б) да се префиксација и суфиксација посматрају као подтипови деривације, односно творбе извођењем. Њима треба придодати и трећи подтип, префиксално-суфиксалну творбу. На овај начин би се задржала бинарност *деривација (извођење) : композиција (слагање)*, која би се поновила и у оквиру самих творбених начина: *префиксација, суфиксација : префиксално-суфиксална творба и слагање : сложено-суфиксална творба*.

1.1. Као што смо напоменули, у српској дериватологији су представници првог приступа И. Клајн (2002) и М. Радовић Тешић (2002). Према Клајну, у модерној лингвистици је преовладало мишљење да су префиксација, суфиксација, конверзија и композиција „четири засебна и равноправна поступка творбе речи“ (Клајн 2002: 6). Иако излаже низ чињеница које префиксацију повезују са суфиксацијом, аутор се опредељује да префиксацију и суфиксацију издвоји у „два посебна начина творбе, али међусобно блиска (и једнако различита од композиције)“ (нав. дело: 179-180). Аутор даље наглашава да префиксацијом, као и суфиксацијом, нова реч настаје од основе једне речи (што је дефиниција извођења), али се ипак одлучује да „будући да је код нас уобичајено да се под изведеницама подразумевају само речи са суфиксом“ (нав. дело: 180), у својој монографији термин извођење не примени и на речи са префиксом.

М. Радовић Тешић наводи низ чињеница због којих префиксацију треба искључити из слагања, али закључује да би, „с обзиром на различите ставове у овом смислу... овај творбени начин понајбоље било третирати као посебан“ (2002: 12).

1.2. Други приступ се, са извесним разликама, примењује у новијим граматицима великих славистичких центара, пре свега руског, чешког и пољског. У српској дериватологији, овај приступ прихвата Б. Ђорић (2008).

2.0. Имајући у виду наведена схватања у граматичкој и стручној литератури, намеће се питање – шта је у ствари префиксација? Да ли је то слагање, како се у старијој литератури наводи, или извођење? Да бисмо одговорили на ово питање, морамо поћи од одређеног префикса. У *Речнику српскохрватскога књижевног језика* Матиче српске⁴ одредница *префикс* упућује на *предметшак*, за који се каже: „у сложеним речима онај део који је испред корена (обично предлог).“ Дакле, дефиниција дата у РМС у складу је са традиционалним тумачењем префиксације у србистици – префиксални деривати сматрају се сложеницама зато што су префикси блиски предњем члану сложеница, односно фонетски су слични предлозима. То важи за следеће префиксе: *без-*, *до-*, *из-*, *о-*, *за-*, *међу-*, *на-*, *над-*, *нус-*, *иа-*, *по-*, *под-*, *при-*, *пред-*, *проштив-*, *са-*, *у-*, *уз-*. Међутим, иако је већина префикса по фонолошкој структури, а каткад и по значењу једнака предлозима, они на творбеном плану имају исти статус и улогу као префикси који нису по пореклу предлози: *об-*, *иа-*, *пра-*, *пре-*, *про-*, *раз-*, *су-*. Новији, једнотомни *Речник српскога језика* дефинише *префикс* као „творбену морфему која се додаје на почетак речи или основе речи и тако твори нову реч“, а *префиксацију* као „творбу речи уз помоћ префикса, префиксалну творбу речи“. Као што се види, наведеним дефиницијама се не успоставља однос једнакости са сложеницама, али се тај однос успоставља у дефинисању појединих префикса. Узмимо за пример одредницу *без-*, чија дефиниција гласи: „префикс у сложеницама, означава негацију речи с којом се слаже, односно одсуство, непостојање онога што значи основна реч“, где се јасно види да се речи добијене префиксацијом сматрају сложеницама.

2.1. Полазећи од наведених савремених истраживања (уп. Радовић Тешић 2002, Клајн 2002 и Ђорић 2008), префикс можемо одредити као творбени формант (афикс) који се додаје испред целе речи (за разлику од суфикса, који се додају на творбену основу⁵). Као што је познато, у српском језику нове речи настају спајањем творбене основе и афикса, када се говори о изведеној речи, или спајањем двеју творбених основа, када је у питању сложена реч. Стога је немогуће објаснити зашто реч која у својој структури има творбену основу, коју чини цела реч, и један од афикса, префикс као јединицу без самосталног значења сматрамо сложеном, а реч са суфиксом изведеном.

3.0. Префикси граде нове речи на бази постојећих. Значењска и категоријална припадност основинске речи се не мења. Дакле, именице добијене префиксацијом преузимају све морфолошке особине именице која представља основинску реч. У тој врсти творбе префикс (као семантички испуњен елемент) има мо-

4 У даљем тексту РМС.

5 Терин *творбена основа* различито се тумачи у нашим граматицима. По једној од њих (Станојчић–Поповић 2002: 72), разликују се два типа творбених основа: корен речи (коренска морфема) и граматичка основа речи. *Творбеном основом* Б. Ђорић назива онај део основинске речи који остаје у саставу деривата (Ђорић 2008: 15). Ово тумачење чини се потпунијим с обзиром на то да, поред коренске морфеме и граматичке основе, творбену основу могу чинити и друге форме (исп. *чуд-ан*, *чудес-ан*).

дификациону улогу – он модификује значење основинске речи. Навешћемо неколике примере из РСЈ:

нуспроизвод м *сјоредни, узјредни производ*.
 подсукња ж *доња сукња (сукња обучена испод зорње)*.
 сучувар, -ара м *онај који заједно с неким нешто чува*.

Дакле, лексеме *нуспроизвод, подсукња и сучувар* настале су додавањем префикса *нус-, под-* и *су-* на лексеме *производ, сукња и чувар*. Њихова категоријална припадност се није променила (нпр. и *подсукња и сукња* су именице), али се њихово значење модификовало у односу на основинску реч (*подсукња* је врста *сукње, сучувар* је и даље *чувар*). Намеће се закључак да је разлика у значењу коју префикс уноси у дериват врло слична оној коју уноси и друга афиксална морфема – суфикс. Ово је још један аргумент који иде у прилог тврдњи да је префиксација начин творбе који треба укључити у извођење, а њене продукте називати изведеницама.

4.0. Граница између префикса и основинске речи може каткад бити нејасна. То је последица пре свега неких гласовних измена на морфемном шаву (асимилација сугласника по звучности, асимилација сугласника по месту творбе и, као последица ових промена – губљење сугласника). Наведене гласовне алтернације доводе до појаве различитих ликова појединих префикса. Тако ће се, рецимо, префикс *раз-*, у зависности од карактера своје везе са основинском речи, јавити у више варијација: *раз-* у *разговор*; *рас-* у *распар*; *раш-* у *рашчовек*. Овакве варијације префикса називамо *аломорфима*.⁶

4.1. Ми смо се определили да, према граматичко-лексичком критеријуму, префиксе који учествују у грађењу именица класификујемо на следећи начин:

1) префикси који немају аломорфе због тога што је њихов финални део неутралан у погледу асимилације по звучности; они могу бити:

а) домаћег порекла: *ван-* (*ванпартијац*), *до-* (*договор*), *за-* (*закућац*), *међу-* (*међусираћ*), *на-* (*наслађа*), *надри-* (*надрилекар*), *назови-* (*назовибраћ*), *не-* (*неистина*), *па-* (*пајерје*), *по-* (*помајка*), *полу-* (*полусестра*), *пра-* (*прајезик*), *при-* (*приговор*), *про-* (*провиђење*), *против-* (*протившужба*);

б) страног порекла: *а-* (*асиметрија*), *анти-* (*антиалкохолизам*), *архи-* (*архиепископ*), *ко-* (*коаутор*), *контра-* (*контранатад*), *ре-* (*репродукција*);

2) префикси који имају аломорфе, у зависности од почетка основинске речи; они могу бити:

а) домаћег порекла: *без-* : *бес-* : *бе-* (*безброј* : *бескрај* : *безакон*) , *над-* : *наш-* (*надбискуп* : *нашчовек*), *нуз-* : *нус-* (*нуззарада* : *нуспроизвод*), *под-* : *пош-* (*подстианица* ; *поштовник*), *пред-* : *преш-* (*предјело* : *прешкормор*), *раз-* : *рас-* : *раш-*⁷ (*раздео* : *расилет* : *рашчовек*), *с-* : *са-* : *су-* (*скуп* : *саборац* : *суграђанин*), *уз-* : *ус-* (*узвик* : *усклик*);

б) страног порекла: *де-* : *дез-* (*демобилизација* : *дезинтеграција*), *суб-* : *суй-* (*субверзија* : *суйкултура*).

4.2. Дакле, у српском језику може доћи до следећих спојева:

1) домаћи префикс + домаћа основинска реч: *безброј*, *међусираћ*, *сарадник*, *предвече*;

6 Термин *аломорф* припада синхроној творби. Е. А. Земская под *аломорфима* подразумева префиксалне или суфиксалне морфеме које су истоветне по значењу, а налазе се у односу тзв. допунске дистрибуције. У складу са тим, формалне разлике међу њима условљене су њиховом позицијом у речи (исп. Земская 1973).

7 Код глаголских речи број аломорфа може бити и већи.

2) префикс страног порекла + основинска реч страног порекла: *анџистирес*, *архилопов*, *конџирамиџинџ*, *хиџеринфлација*,⁸

3) домаћи префикс + основинска реч страног порекла: *џоџиканцелар*, *џредреклама*, *џроџивреволуџија*, *нексџлоаџиација*;

4) префикс страног порекла + домаћа основинска реч: *коуредник*, *анџиџунак*, *џросрбин*, *ексџразарада*.

Изведенице наведене у другој, трећој и четвртој групи у литератури се називају хибридикама.⁹

5.0. Бавећи се префиксацијом, српска дериватологија је наишла на још један проблем, а то је како дефинисати префиксоиде. О овоме проблему у новије време писали су Клајн (2002), Радовић Тешић (2002), Маројевић (2005)¹⁰ и Ђорић (2008).¹¹ Проблематика је веома сложена, што потврђује и чињеница да се код неких лингвиста исте компоненте налазе и међу префиксима и међу префиксоидима (Клајн 2002: 194-203).

6. Да закључимо. Префикси су блиски предњем члану сложеница и зато се у литератури спој са префиксом уврштавао у слагање речи. Међутим, чињеница да је већина префикса по фонолошкој структури, а каткад и по значењу, слична предлозима не сме доводити до тога да се префикси уздижу на ранг лексичких основа, што се свакако чини кад се реч у чијој се структури појави префикс оквалификује као сложена реч. Овај приступ постао је проблематичан када је уведена нова, другачија класификација морфема. Увођење термина афикс и сврставање префикса и суфикса у исти тип творбених јединица доводи до новог става да се префиксација искључи из слагања и обједини са суфиксацијом.

Ако се наведено има у виду, онда би се могло рећи да су префикси творбене морфеме (афикси) које се додају на почетак целе речи, за разлику од суфикса који се додају творбеној основи. На морфолошком плану, значењска и категоријална припадност основинске речи се додавањем префикса не мења. Дакле, од именица се образују именице (*крај* : *бескрај*). Међутим, долази до промене на семантичком плану – префикс модификује значење основинске речи.¹²

За крај, навешћемо Сосирово учење како би се из нешто друкчијег угла осветлио однос између разматраних језичких јединица – однос између префикса и предлога: „Наш циљ је да покажемо да свака језичка јединица постоји истовремено у сфери садашњости и у сфери прошлости, да из двеју различитих егзистенција она доноси не један, већ обавезно два рационална израза, подједнако легитимна, од којих ни један ни други не могу да се избришу, успевајући тако да од једне исте ствари направе две; то без икакве игре речи, као и без икаквог неспоразума о ономе што смо управо назвали *стивар*, наиме предмет посебне мисли, а не различиту представу о истом предмету“ (Сосир 2004: 43).

8 У наведеним примерима, оба конституента су страног, али не истојезичног порекла.

9 Хибриди су, генетски, дељиви у три групаџије: а) основни део је страног, а формантски домаћег порекла; б) основни део је домаћи, а формантски страни; в) оба конституента су страног, али не истојезичног порекла (Ђорић 2008: 118).

10 Маројевић *префиксоид* назива „кореном који служи као прва основа речи, тј. морфемом која има лексичко, а не деривационо значење“ (2005: 134).

11 Тешкоће у утврђивању и дефинисању статуса ових творбених елемената показује и термилошко шаренило које се среће у литератури: *унификси*, *префиксоиди*, *џоуџрефикси*, *квазиџрефикси*, *џреџозиџивни блокови*, *џреморфеме*, *џерминоелементи*, *џреџозиџивне компоненти* итд. (исп. Ђорић 2008: 123).

12 Предлог никад не утиче на појмовни садржај именице уз коју се везује.

Литература

- Бабић 1986: Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku, Nacrt za gramatiku*, Zagreb: Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Белић 1949: Александар Белић, *Савремени српскохрватски књижевни језик. Наука о грађењу речи*, Београд: Народна књига.
- Земская 1973: Елена Андреевна Земская, *Современный русский язык. Словообразование*, Москва: Просвещение.
- Клајн 2002: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Први део. Слагање и префиксација*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Матица српска – Институт за српски језик САНУ.
- Клајн 2003: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Други део. Суфиксација и конверзија*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Матица српска – Институт за српски језик САНУ.
- Маретић 1899: Томо Маретић, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Маројевић 2005: Радмило Маројевић, *Творбена и морфолошка анализа у грамађичком систему савременог српског језика I*, Бања Лука: Наука и образовање.
- Радовић Тешић 2002: Милица Радовић Тешић, *Именице с префиксима у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- РСЈ 2007: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска.
- РМС 1967–1976: *Речник српскохрватскога књижевног језика (I–III Матица српска – Матица хрватска, IV –VI Матица српска)*. Нови Сад: Матица српска.
- Сосир 2004: Ferdinand de Sosir, *Spisi iz opšte lingvistike*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Станојчић–Поповић 2002: Живојин Станојчић и Љубомир Поповић, *Грамађика српскога језика. Уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стевановић 1964: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, Београд: Научна књига.
- Ђорић 2008: Божо Ђорић, *Творба именица у српском језику*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Корпус

- РСЈ 2007: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска.

TERMINOLOGY-METHODOLOGY PROBLEMS IN NOUN PREFIXATION

Summary

The subject of this work is the formation of nouns with prefixes. Such formation shall be observed from a synchronous point of view. The purpose of the work is to note the key problems in defining basic terms of noun prefixation, and to determine its place among other modes of noun formation. By analyzing the structure, meaning and degree of independence of structural parts of nouns created by prefixation, we conclude that the functions and meanings of prefixes are significantly different from the functions and meanings of root morphemes. Putting prefixes and suffixes together in the same category of forming units (affixal morphemes) indicates that the traditional approach to word formation, by which prefixation is included in compounding, should be abandoned, and points out the need for this mode of noun formation to be included together with suffixation.

Ana Randelović